

Gregory Theurgist. Origen used the laws of logic and classic rhetoric in teaching practice. He directed students to the individual reflection after the Socratic method. Such subject studied on the initial stage of education: physiology, geometry, mathematics, astronomy, grammar, rhetoric, classic literature, music. The study of ancient philosophy organized on the next stage. The third stage acquainted students with Scripture. School saved after Origen's death.

A manuscript of the Gospel of Matthew on ancient Hebrew language there was in the library of school. Well-known church and educational figures were among the students of the school. For example, Prokopyi from Kesaria studied in it. He became later the court historian of the Byzantium emperor Justinian. School was also a scientific center from the IVth century. Authoritative church leaders and philosophers visited it.

School gave universal education and combined heathen and Christian traditions and methods of study. Exactly such approach became inherent at Byzantium school. Kesaria school saved the high authority during the early Byzantium period.

Key words: Kesaria school, Origen, Prokopyi from Kesaria, ancient tradition, Christianity, rhetoric, library, cultural synthesis.

Отримано: 03.12.2015

УДК 94(477.83/86):327(470+571)«18»

С. В. Олійник

ГАЛИЧИНА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

У статті зроблено спробу, на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених, залучення опублікованих документів і матеріалів, дослідити місце і роль Галичини в зовнішній політиці Російської імперії першої половини ХІХ ст., її основні складові. Зазначено, що, не дивлячись на зростання наукового інтересу істориків до міжнародної політики, різних регіонів та держав як об'єктів зовнішньої політики Російської імперії у зазначений період, обрана для дослідження тема не отримала належного висвітлення в історичній науці.

У публікації відмічається, що Галичина, в силу свого геополітичного становища, а також підтримка обраного імператорами Олександром І та Миколою І проголошеного в попередні століття курсу на збирання навколо Москви усіх руських земель, була під постійним наглядом Росії.

Автор наголошує, що галицький вектор російського зовнішньополітичного курсу не виділявся в окремий напрямок, а постійно знаходився в тісному поєднанні з якимись іншими та була прив'язаний до певних подій. Серед останніх виділяються утворення герцогства Варшавського у 1807 р., російсько-австрійська війна 1809 р., створення Тернопільського краю в складі Росії (1810-1815), Віденський конгрес, польське повстання 1830-1831 рр., краківське повстання 1846 р. та революційні події 1848-1849 рр.

Відмічається, що в зовнішньополітичному курсі Російської імперії першої половини ХІХ ст. щодо Галичини характерним було прагнення до зростання свого впливу та симпатій у мешканців краю. Найбільш активно воно проявлялося під час тимчасового перебуван-

ня там російських військ під час російсько-австрійської війни 1809 р. та проведення угорського походу 1849 р. Приєднання регіону в тогочасних умовах міжнародних відносин могло відбутися лише після воєнного конфлікту з Австрією, який не входив в плани Росії. Але сама ідея не відкидалася, і чекала лише слушного моменту.

Ключові слова: Австрійська імперія, Галичина, зовнішня політика, Микола I, Наполеон, Олександр I, Російська імперія, Тернопільський край.

Зовнішній політиці Російської імперії першої половини XIX ст. присвячено значну кількість робіт. Завдяки науковому доробку істориків ми маємо можливість скласти не лише її загальну картину, а й виокремити головні напрямки та ключові події [1; 2; 8; 12; 13; 17; 25], з'ясувати окремо зовнішню політику російських імператорів Олександра I [3; 23; 26; 27] та Миколи I [7; 24]. Однак історіографічний аналіз цих публікацій свідчить про недостатню увагу їх авторів до Галичини, як об'єкта зовнішньої політики Росії першої половини XIX ст. У переважній більшості цих видань відзначаємо констатацію тих чи інших фактів, а почасти й повне ігнорування даної проблеми. Не набагато кращою видається ситуація і з роботами, присвяченим вітчизняній історії, в яких [4; 9; 22]. Разом з тим, мають місце поодинокі звернення уваги до окремих ключових моментів проблеми [6; 14-16; 29]. Тому, опираючись на документальні джерела та наукові здобутки істориків автор робить спробу здійснити відтворення цілісної картини зазначеної у заголовку наукової проблеми.

Попри те, що Галичина у зовнішній політиці Російської імперії першої половини XIX ст. не входила до ключових головних напрямків, галицький чинник не одноразово спливав на поверхню тогочасної російської дипломатії.

Росія, починаючи з часів першого поділу Польщі, постійно тримала в полі свого зору Галичину. З утворенням в 1807 р. герцогства Варшавського галицький чинник став об'єктом особливої уваги Російської імперії. Олександр Павлович намагався зробити все, щоб не допустити передачі навіть незначної частини Галичини до складу герцогства Варшавського. 16 квітня 1809 р. про свою позицію у цьому питанні Олександр I чітко поінформував французького посла Коленкура [5, т.5, с.25].

У березні 1809 р. розпочалася війна між Австрією та Францією. Олександр I, згідно умов Тільзйтського миру, змушений був розпочати виконання союзницьких зобов'язань. Попри те, що на кордоні з Австрією знаходився потужний військовий контингент (70 тис. осіб), російський імператор не поспішав із вступом у війну. У його плани не входив розгром Австрії [27, с.240]. Воєнні дії велися неквапливо, і лише 15 липня російська армія здобула Краків [3; с.439; 27, с.241].

Ще перед початком воєнних дій Олександр I особисто віддав розпорядження головнокомандуючому не кривдити місцевих жителів й прикладати зусилля для повернення їх на бік Росії. У документі також наголошувалось на необхідність використання всіх можливостей, які з'являться, для того, щоб вселити в місцевих жи-

телів думку, що діючи проти Австрії, Росія бажає забезпечити їх безпеку [5, т.5, с.43]. У свою чергу С. Голіцин запевнив Олександра I, що привернення на сторону Росії населення Галичини шляхом покращення їх становища і «корисних переконань» буде предметом його постійних турбот [5, т.5, с.655]. Ще одним фактом, який свідчить про вагомість галицького питання для Російської імперії, може слугувати те, що командири трьох дивізій отримали по 400 друкованих прокламацій до населення краю, в яких, від імені головнокомандуючого російської армії в Галичині, заявлялось, що Росія не являється їх ворогом, вона буде забезпечувати особисту безпеку і недоторканість власності місцевих жителів [5, т.5, с.655]. Якщо взяти до уваги вказані факти, пов'язані із підготовкою до війни, та згадку Шиьдера про зародження під час Ерфуртської наради 1809 р. у російського імператора ідеї розширення кордонів до Карпат, можна зробити припущення про існування у Олександра I далекоглядних планів щодо Галичини, навіть до приєднання регіону до Російської імперії.

14 жовтня 1809 р. між Австрією і Францією було підписано Шенбурнську мирну угоду, в якій була стаття, згідно якої Росія отримувала частину Східної Галичини, але без м. Броди з населенням в 400 тис. чоловік [5, т.5, с.291]. Проте з огляду на те, що герцогство Варшавське отримало більшу частину Галичини (Західну) (що створювало передумови для відновлення Польського королівства), договір став серйозним ударом по амбіціям Олександра I, котрий згідно обіцянки Наполеона сподівався на включення до складу Росії території по р. Сян та Львова [5, т.5, с.679]. Окрім того російські війська на той час контролювали значно більшу територію ніж ту, яку мала отримати Росія [26, с.143].

Відповідно до Шенбурської угоди наприкінці жовтня 1809 р. було сформовано комісії по передачі Росії частини Галичини. Головним уповноваженим з розмежування кордону з Австрією було призначено С. Голіцина [5, т.5, с.288-289]. З огляду на прийняті рішення російські війська у грудні 1809 р. залишили Львів і передислокувалися до Тернопільського та Заліщанського округів [5, т.5, с.681, 688].

Процес передачі земель проходив у складних умовах. Австрійська сторона не хотіла віддавати росіянам Залозці, де знаходилася велика суконна фабрика, та прагнула передати Росії якнайменше населення. При обрахунках загальної кількості населення виникли труднощі. В інструкціях С. Голіцину, які надходили від Олександра I та М. Румянцева (міністра закордонних справ Росії), наказувалося зробити все, щоб до складу Росії перейшли Тернопільський, Заліщицький, Чернівецький і Станіславівський район [5, т.5, с.291, 681]. Однак при обрахунках 400 тис. населення виявилось, що претензії Росії значно перевищують встановлену квоту населення. Тому врешті-решт до Росії відійшли Тернопільський та Заліщицький округи. Визначену квоту заповнили за рахунок частини Золочівського округу [5, т.5, с.681] (але реально, як показала ревізія населення, до цієї суми не вистачало 80 тис. осіб [29,

с.48]). Врешті, у березні 1810 р. було підписано демаркаційну угоду. Обмін ратифікаційними грамотами відбувся 11 квітня 1810 р. у Львові [6, с.7]. Логічним завершенням процесу стала поява 29 квітня 1810 р. Маніфесту Олександра I, в якому оголошувалось приєднання частини Галичини до Росії [21]. Однак, акт формальної передачі цих земель відбувся лише в червні цього ж року.

3 квітня 1810 р. керівництво новоприєднаним краєм, згідно розпорядження Олександра Павловича, було доручено колишньому керівнику Білостоцької області, сенатору і таємному раднику І. Тельсу [29, с.61]. На 29 липня було призначено урочистий акт присяги на вірність Олександрю I. Приєднана територія отримала офіційну назву «Тернопільський край». Планувалося, що ця назва буде мати тимчасовий статус до перетворення краю на зразок російської губернії [6, с.14].

Нова влада прагнула стимулювати економічний розвиток краю, покращити розвиток сільського господарства, поліпшити товарообіг між містом і селом [6, с.7]. Крім того було дозволено переводити з Галичини до Тернопільщини без оплати мита сіль, дерево, будівельні матеріали за умови використання їх на потреби населення краю. У той же час, будівництво військової лікарні, резиденції І. Тельса, державних конюшень здійснювалося за рахунок державних асигнувань [6, с.21-22].

Територіальний приріст за рахунок «Тернопільського краю» відкривав можливості для подальшого росту за рахунок Галичини. Тому важливого значення набувало зростання прихильності місцевого населення до російської влади. Показовим у цьому плані вважаємо освітню політику, що проводилася на теренах приєданого краю. Так, наприклад, новою владою було відновлено роботу збаражської гімназії, закритої австрійською владою у 1805 р. Поряд із цим продовжували функціонувати існуючі школи. Значну частку вчителів та учнів складали українці. Відсоток українців у гімназії був настільки високим, що ні одна із гімназій в Галичині не могла із ним зрівнятися [6, с.24-25]. Безумовно, така освітня політика сприяла зростанню проросійських симпатій.

Ще одним важливим моментом став прийом на проживання у «Тернопільському краю» втікачів із Галичини. Всі вони, після прийняття присяги на вірність Росії, вважалися постійними її жителями та отримували російські паспорти [6, с.28]. Зростанню симпатій до Російської імперії мала слугувати й податкова політика (заборона збору податків з населення краю до тих пір, поки не буде точних даних про зібрані австрійцями податки; відмова від встановлення нових податків; залишення в силі введених австрійцями податків; зменшення розміру податків).

Як показали події 1812 р., така політика, направлена на покращення становище населення «Тернопільського краю», сприяла зростанню іміджу та симпатій Росії у краях, що підтверджував запис добровольців у російську армію [6, с.26].

Проте перебування «Тернопільського краю» під владою Російської імперії виявилось нетривалим. З початком роботи Ві-

денського конгресу російська сторона на 1815 р. отримала можливість долучити до свого складу герцогство Варшавське. Однак реалізація цього кроку вимагала поступок Пруссії та Австрії. І «розмінною монетою» став «Тернопільський край». Проте лише 26 грудня 1826 р., згідно 38 статті рішення Віденського конгресу, було підписано демаркаційну конвенцію між Росією та Австрією щодо кордонів між Царством Польським та Галичиною [11, с.343], а 10 липня 1829 р. – заключний демаркаційний акт між Австрією та Росією, укладений у Радзівілові [11, ч.1, с.399].

Галицьке питання в зовнішній політиці Олександра I ще раз відобразилося в 1811 р., і знову в контексті польської проблеми. Російський самодержець не переставав побоюватися факту про-французької польської держави. А тому, на його думку, поляки у разі спільних дій проти французів могли сподіватися на приєднання до їх королівства Галичини. У той же час, наголосивши на необхідності зважати на думку Австрії, Олександр Павлович вказав, що ним вирішено запропонувати Австрії обміняти Галичину на Валахію та Молдавію [5, т.6, с.57]. Щоправда такий варіант дій не отримав продовження.

Наступні появи Галичини в об'єктиві зовнішньої політики уже миколаївської Росії пов'язані такими важливими подіями як польське повстання 1830-1831 рр., краківське повстання 1846 р. та революція 1848-1849 рр.

Займаючись придушенням польського повстання 1830-1831 рр. російська влада уважно стежила за Галичиною. Адже патріотично налаштовані кола австрійських підданих поляків не лише прихильно ставилися до польського національно-визвольного руху в Росії, а й надавали йому всебічну підтримку. Так сотні поляків-добровольців під час повстання вступили в польську армію [12, с.9-11]. Навіть після поразки повстання підтримка з Галичини продовжувалася. Так, наприклад, у 1833 р. з Галичини в Царство Польське перейшов організований польським «Демократичним товариством» загін під командуванням Ю. Залівського, який однак змушений був через місяць повернутися назад. В тому ж році було здійснено ще кілька спроб підняти повстання, які теж провалилися [12, с.15].

Фактично від цього часу Микола I вважав Галичину одним із вогнищ розповсюдження польського революційного руху. І враховуючи нестихаючі пристрасті в середині країни російський царизм пильно слідкував за Галичиною.

Серйозне занепокоєння у Миколи I викликало польське лютневє повстання 1846 р. у Кракові. А з огляду на те, що польські патріоти планували повстання в усіх частинах Польщі, обставини вимагали російського імператора швидко втрутитися у події. Тому вже через дев'ять днів повстання було придушено. Однак певний острах залишився. Тоді ж у Миколи I з'явилися міркування про долучення Галичини до Російської імперії. Так, у листі до фельдмаршала І. Паскевича від 14 березня 1846 р. він писав: «Якщо хочуть австрійці обміняти і віддадуть Галичину, в обмін усієї Польщі, віддам, і візьму Галичину зараз» [19]. А в іншому ним зазнача-

лося, що «у разі падіння Австрії треба не допустити появи з дозволу імператора в Галичині нового царства під назвою польське чи слов'янське. Якщо буде так то я вступлю в Галичину і приєднаю його, так як цей край може бути лише або австрійським або російським» [18]. Там же відмічалось, що він не прийме під свою владу ні Богемії, ні Моравії, навіть якщо про це будуть прохати, а Галичину, якщо вона перестане бути австрійською провінцією, нікому не уступить [18]. Проте після придушення повстання російський імператор відмовився від згаданого задуму.

Революційні події 1848 р. в Австрії знову привернули увагу Миколи I до Галичини. З огляду на активізацію поляків Австрії та Пруссії з'явилася цілком реальна небезпека нового польського повстання в Росії. Побоювання посилювали чутки про збирання галицьких поляків у ватаги, з подальшим військовим навчанням. Отримувалися повідомлення про наростання антиросійських тенденцій у Відні, заклики галицьких поляків до відновлення Польщі. Загострення ситуації змусило Миколу I вдатися до дій. З огляду на те, що Відень стягуючи війська для проведення бойових операцій проти П'ємонту зменшував їх кількість у Галичині, Микола Павлович запропонував австрійцям виставити на кордоні армійський корпус, щоб за пропозицією Австрії, у разі небезпеки придушити у провінції будь-яку спробу польського повстання та відновити порядок [15, с.266].

Політична нестабільність західного сусіда посилювала хвилювання і ідею зайняти Галичину без запрошення Австрії. У листі до І. Паскевича від 10 (22 березня) Микола I зазначав, що «однак, можливо, що при новому австрійському правлінні вони дадуть волю революції, затіють щось проти нас в Галичині; в такому випадку не давши цьому розвинути, іменем імператора Фердинанда займу край і придушу наміри» [20]. А російський канцлер К. Несельроде писав австрійському міністру іноземних справ графу Фікельмону: «Ради Бога, не втрачайте з виду Галичину. Вона незабаром буде охоплена пожежею, якщо це не відбулося вже» [15, с.267].

Однак незабаром відбулася певна зміна поглядів. Микола I та К. Несельроде в червні 1848 р. висловили переконання у недоцільності приєднання Галичини до Росії, так як це могло негативно відбитися на єдності Росії, міцно оснований на спільності релігійних вірувань, історичного минулого та солідарності інтересів, а включення до складу Росії різнорідних релігійних та політичних елементів, означало б нанести удар по політичній єдності імперії Романових [11, ч.2, с.266]. Однак, це не зовсім узгоджується з краківськими подіями 1846 р. Ймовірно це міг бути тактичним хід у відносинах із австрійцями.

У вересні 1848 р. галицьке питання знову стало предметом російсько-австрійських перемовин. Дійшло навіть до того, що голова австрійського уряду князь Ф. Шварценберг у цілковитій таємності запропонував російській стороні зайняти своїми військами Галичину і відновити там законний порядок. Однак російська сторона не прийняла цю пропозицію [11, ч.2, с.266].

Розмах Угорської революції, в якій вбачався загрозливий приклад для Царства Польського, занепокоїв Миколу I. З огляду на можливість виходу угорських військ до російських кордонів, фельдмаршал І. Паскевич наказав у не чекати їх підходу, а атакувавши супротивника на австрійській території, швидко повертатися на висхідні рубежі. Ним також розроблялася можливість проведення воєнної операції, театром якої мала стати Галичина [28, с.38-40].

Перемоги угорців змусили Росію надати допомогу Австрії. Коли австрійці прохали зайняти Трансільванію, І. Паскевич пропонував зайняти Східну Галичину. Як відмічав А. Щербатов, це була улюблена і заповітна мрія фельдмаршала, завжди вважав Східну Галичину руською землею, «яку необхідно охороняти від натиску неприйнятної їй революційної сили» [28, с.51]. Цікаво, що ця пропозиція отримала схвальний відгук у Миколи I, щоправда з оговоркою, якщо по іншому неможливо обійтися [28, с.53]. Тоді ж було висунуто можливість зайняття Галичини з подальшим виходом до Угорщини. Тоді ж Микола I висунув вимогу очистити край від усіх польських емігрантів і заколотників. Поставлена у безвихідне становище місцева австрійська влада оперативно виконала вимогу [28, с.70]. Така позиція зумовлювалася, на наш погляд, необхідністю усунення можливих труднощів і небезпек у просуванні російського війська Галичиною, які могли створити небажані елементи. Після «профілактики» можна було сподіватися на мирне, успішне просування теренами галицького краю. Крім того, перед вступом російського війська в Галичину, солдатам і офіцерам було оголошено наказ, в згідно якого належало обходитися з мирним населенням краю дружельно, «щоб по поверненню вашому, ми могли з чистою совістю сказати: ми свято виконали свій обов'язок, допомогли сусідам і на чужій стороні знайшли друзів» [15, с.270].

Рух війська по теренах Галичини здійснювався трьома маршрутами. Перша група здійснювала марш через Радзивілів на Золочів і Львів, друга – Волочиськ – Тернопіль – Львів, остання – через Гусятин на Золочів і Львів [10, с.14]. Учасників угорського походу, населення галицького краю гостинно вітало російське військо, взаємини відзначалися доброзичливістю. В очах певної частини галицького суспільства цей рейд був свідченням військово-політичної сили Росії, здатної стати захисником слов'янського населення, що безумовно було на користь російського царизму. Практично робилося все, щоб посилити вплив Росії в Галичині. Однак, як свідчать спогади М. Ліхутіна, у відповідь на запитання місцевих мешканців чи бажають вони до Росії він отримав категоричну відмову [10, с.23]. Попри негативну відповідь, з огляду на взаємини між галичанами і російськими військами, можна стверджувати значне зростання впливу Росії серед галичан.

Таким чином, Галичина протягом першої половини XIX ст. була однією зі складових європейської політики Російської імперії. Олександр I, Микола I та російське зовнішньополітичне відомство постійно тримали в полі зору становище в Галичині і події навколо неї. Певний час територія краю була в центрі взаємин російської

сторони з французькою та австрійською, мала безпосереднє відношення до польських повстань 1830-1831 рр. в Росії та 1846 р. в Австрії. В силу історичних обставин Олександр І та Микола І випадала можливість завершити приєднання до Росії Галичини як останньої не приєднаної території Київської Русі. У першому випадку, після включення до Росії Тернопільського краю у 1809 р. на заваді стала міжнародна політика, коли згідно рішень Віденського конгресу Олександр І мав відмовитися від цього територіального надбання. Микола І теж на заваді став міжнародний фактор, а також його недостатня рішучість, попри неодноразові відгуки про підтримку ідеї розширення Росії за рахунок Галичини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Авербух Р.А. Царская интервенция в борьбе с Венгерской революцией / Р.А. Авербух. – М. : ОГИЗ-СОЦЕКГИЗ, 1935. – 331 с.
2. Айрапетов О. Внешняя политика Российской империи (1801-1914) / О. Айрапетов. – М. : Европа, 2006. – 672 с.
3. Богданович М.И. История царствования императора Александра I и Россия его времени : в 6 т. / М.И. Богданович. – Спб. : Типография Ф. Сушинского, 1869. – Т. 2. – 614 с.
4. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. Верига. – Львів : Світ, 1996. – 447 с.
5. Внешняя политика России XX и начала XX века. Документы Российского министерства иностранных дел. Серия первая. 1801-1815. – М. : Гос. изд-во полит. л-ры, 1967. – Т.5. – 784 с.
6. Гошко Ю.Г. Тернопільщина в складі Росії (1810-1815 рр.) : доповідь на засіданні науково-методичної ради /Ю.Г. Гошко. – Львів : Обл. друкарня, 1957. – 31 с.
7. Киняпина Н.С. Внешняя политика Николая I // Новая и новейшая история. – 2001. – № 1. – С. 192-210; № 2. – С. 139-152.
8. Киняпина Н.С. Внешняя политика России первой половины XIX в. / Н.С. Киняпина. – М. : Высшая школа, 1963. – 288 с.
9. Косачевская Е.М. Восточная Галиция накануне и в период революции 1848 г. / Е.М. Косачевская. – Львов : Изд-во Львовс. ун-та, 1965. – 150 с.
10. Лихутин М.Д. Записки о походе в Венгрию 1849 г. / М.Д. Лихутин. – М. : Тип. А.И. Мамонтова и К°, 1875. – 275 с.
11. Мартенс Ф. Собрание трактатов и конвенций заключенных Россией с иностранными дворами. По поручению министерства иностранных дел / Ф. Мартенс. – Спб. : Тип. Мин-ва путей сообщения, 1978. – Т. 4. – Ч. 1. – 602 с.; Ч. 2. – 1179 с.
12. Миско М.В. Польское восстание 1863 года / М.В. Миско. – М. : Изд-во АН СССР, 1962. – 336 с.
13. Михеев М.Г. Двустороннее взаимодействие перед лицом кризиса (на примере австро-русских отношений в марте 1848 года) / М.Г. Михеев // Государственное управление : электронный вестник. – Вып. 16. – Сентябрь. – 2008. – С. 6-8.
14. Олійник С.В. «Тернопільський край» у складі Російської імперії (1810-1815 рр.): приємна несподіванка чи важкий тягар / С.В. Олійник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: В.С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вып. 5: На пошану професора М.Б. Петрова. – С. 441-447.

15. Олійник С.В. Галицький фактор у боротьбі російського імператора Миколай I з Європейськими революціями 1848-1849 рр. / С.В. Олійник // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2012. – Т. 22: На пошану професора П.Ф. Лаптіна. – С. 265-273.
16. Олійник С.В. Галичина в зовнішній політиці Олександра I / С.В. Олійник // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Т. 21: На пошану професора О.М. Завальнюка. – С. 501-508.
17. Павленко О.В. «Славянський фактор» в отношениях России и Австрии в 40-60-е годы XIX века / Словяно-германские исследования. – Т. 1-2. – С. 243-287.
18. Письмо императора Николая I. Александра близь Петергофа 10 (22) июня 1848 г. // Щербатов А.П. Генерал-фельдмаршал князь Паскевич. Его жизнь и деятельность : в 7 т., 9 кн. / А.П. Щербатов. – СПб. : Тип. Р. Голике, 1899. – Т. 6. – С. 227.
19. Письмо императора Николая I из Москвы от 14 (26) марта 1846 г. // Щербатов А.П. Генерал-фельдмаршал Паскевич. Его жизнь и деятельность : в 7 т., 9 кн. / А.П. Щербатов. – СПб. : Тип. Р. Голике, 1896. – Приложение к т. 5. – С. 561.
20. Письмо императора Николая I. С-Петербург 10 (22) марта 1848 г. // Щербатов А.П. Генерал-фельдмаршал князь Паскевич. Его жизнь и деятельность : в 7 т., 9 кн. / А.П. Щербатов. – СПб. : Тип. Р. Голике, 1899. – Т. 6. – С. 200.
21. Полное собрание законов Российской империи. – I. – Т. XXXI. – 1810-1811. – СПб. : Типография II Отделения Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – С. 134-135.
22. Сарбей В.Г. Національне відродження України / В.Г. Сарбей // Україна крізь віки : у 15 т. – К. : Альтернативи, 1999. – Т. 9. – 336 с.
23. Соколов О. Битва двух империй. 1805-1812 / Олег Соколов. – М. : Астрель ; СПб. : Астрель-СПб, 2012. – 730 с.
24. Татищев С.С. Внешняя политика императора Николая I / С.С. Татищев. – СПб. : Типография Скороходова И.Н., 1887. – 638 с.
25. Татищев С.С. Из прошлого русской дипломатии. Исторические исследования и полемические статьи / С.С. Татищев. – СПб. : Издание А.С. Суворина, 1890. – 567 с.
26. Троицкий Н.А. Александр I и Наполеон / Н.А. Троицкий. – М. : Высшая школа, 1994. – 304 с.
27. Шильдер Н.К. Император Александр I. Его жизнь и царствование : в 4 т. / Н.К. Шильдер. – СПб. : Издание А.С. Суворина, 1867. – Т. 2. – 240 с.
28. Щербатов А.П. Генерал-фельдмаршал князь Паскевич. Его жизнь и деятельность : в 7 т., 9 кн. / А.П. Щербатов. – СПб. : Тип. Р. Голике, 1899. – Т. 6. – 422 с.
29. Leszczyński J. Rządy Rosyjskie w kraju Tarnopolskim / J. Leszczyński. – Krakow-Warszawa : Druk W.L. Anczyca i spółki, 1903. – 271 s.

С. В. Олійник

***Галичина во внешней политике Российской империи
первой половины XIX в.***

В статье сделано попытку, на основании анализа работ отечественных и зарубежных ученых, привлечения опубликованных документов и материалов, исследовать место и роль Галичины во внешней политике Российской империи первой половины XIX в., ее основные составляющие. Отмечено, что не смотря на увеличение научного интереса историков к международной политике, разных

регионов и держав как объектов внешней политики Российской империи в указанный период, избрана для исследования тема не нашла должного освещения в исторической науке.

В публикации отмечается, что Галичина, в силу своего геополитического, а также поддержки взятого императорами Александром I и Николаем I оглашённого в предыдущие столетия курса на собиране вокруг Москвы всех русских земель, была под постоянным наблюдением России.

Автор подчеркивает, что галицкий вектор российского внешнеполитического курса не выделялся в отдельное направление, а постоянно находился в тесном единении с какими-то другими и был привязан к определенным событиям. Среди последних выделяются образование герцогства Варшавского в 1807 г., российско-австрийская война 1809 г., образование Тернопольского края в составе России (1810-1815), Венский конгресс, польское восстание 1830-1831 гг., краковское восстание 1846 г. и революционные события 1848-1849 гг.

Отмечается, что во внешнеполитическом курсе Российской империи первой половины XIX в. относительно Галичины характерным было увеличение своего влияния и симпатий у населения края. Наиболее активно оно проявилось во время временного пребывания там российских войск во время российско-австрийской войны 1809 г. и проведения венгерского похода 1849 г. Присоединение региона в тех условиях международных отношений могло произойти только после военного конфликта с Австрией, который не входил в планы России. Но сама идея не отбрасывалась, и ждала подходящего момента.

Ключевые слова: Австрийская империя, Галичина, внешняя политика, Николай I, Наполеон, Александр I, Российская империя, Тернопольский край.

S. Oliynyk

Galichina in external policy of the Russian empire in the first half of XIX century

This article deals with an attempt to investigate place and role of Galichina in external policy of the Russian empire in the first half of XIX century, on the base of analysis of native and foreign researcher's works. Chosen for research item wasn't ascertained enough in historical science, in spite of increase of historians scientific interest to international policy, different regions and states as an objects of Russian Empire external policy in mentioned period. In our article pointed, that Galichina was under permanent control of Russia because of its geopolitical position and support by Alexander I and Nicolay I declared in previous centuries political course directed on collection of all Russian land around Moscow.

Author stressed, that galitskiy vector of Russian foreign policy course wasn't extracted in separate direction and permanently existed in tight connections with some others and was fastened to peculiar events among which distinguish formation of Warsaw dukedom in 1807, Russian-Austrian war in 1809, establishment of Ternopil region in borders of Russia (1810-1815), Vienne Congress, polish rebellion 1830-1831, Krakow rebellion in 1846 and revolution events in 1848-1849.

For external policy course of Russian Empire in the first half of XIX century were typical aspirations to increase of its own impact and sympathies of regional citizens. Mostly active it was displayed during

temporary residence of Russian army in times of Russian-Austrian war in 1809 and Hungarian march in 1849. Connection of region in that time conditions of foreign relations could take place only after military conflict with Austria, which wasn't planned by Russia. Nevertheless, such idea wasn't rejected and waited for a better moment.

Key words: Austrian Empire, Galichina, external policy, Nicolay I, Napoleon, Alexander I, Russian Empire, Ternopol region.

Отримано: 09.09.2015

УДК 94:327[(470+571)+(517)]«12»

С. М. Омаров

ПРОТИСТОЯННЯ КАРАКОРУМУ І САРАЯ У 40-х – 50-х РОКАХ XIII СТОРІЧЧЯ: ВЛАДИМИРО-СУЗДАЛЬСЬКИЙ АСПЕКТ КОНФЛІКТУ

Проблема взаємовідносин двох політичних центрів Монгольської імперії Каракоруму та Сарая середини XIII ст. є досить дискусійним питанням в сучасній історіографії. З моменту утворення державного об'єднання Бату-хана, відомого пізніше як Золота Орда, особистий конфлікт Бату з великим монгольським каганом Гуюком переростає у відкриту війну, в яку були втягнуті й руські князі, у тому числі суздальські Олександр і Андрій Ярославич.

З 1249 р. в політиці князя Андрія Ярославовича простежуються певні тенденції щодо відносин із улусом Джучі. Складність ситуації в яку потрапив північно-східний князь поставила його перед вибором: або підтримати великого монгольського каана Гуюка в його прагненнях похитнути позиції Бату на Русі, або ж вибудувати дружні стосунки із золотоординським володарем та прийняти підданство Бату. Сподіваючись на підтримку з боку князів та бояр Андрій Ярославович прагне створити антизолотоординську коаліцію.

Заручившись підтримкою Гуюка, князь Андрій вважав, що досягне певної самостійності та відновить колишню могутність регіону. Проте, події 1252 р., відомі як «Неврюєва рать», ініційовані «групою Олександра», знищили усі сподівання князя. Вони ознаменували повну перемогу Олександра і прихильників його курсу, що стояли на позиціях примирення та покори золотоординському хану. Однак, це не так вказує на перемогу однієї групи над іншою, чи одного князя над другим в середині самої Північно-Східної Русі, як на переконливу перемогу Сарая над Каракорумом та знаменує початок нової епохи в історії Східної Європи.

Ключові слова: князь, Каракорум, улус, Монгольська імперія, каан.

Внаслідок створення монгольського політичного об'єднання у Східній Європі Улусу Джучі, яке пізніше отримало назву Золота Орда, значна частина території Русі з середини XIII ст. потрапляє під владу його володаря, внука Чингізхана Бату. Крім інших земель Русі, в цей час золотоординський хан намагається поширити своє домінування на велике Владимиро-Суздальське князівство. Але на заваді намірам Бату стає верхівка Монгольської імперії, перш за все вдова спочилого наприкінці 1241 р. каана Угедея Туракіна-хатун,